

ŞARKİ RUMELİ MESELESİNE DAİR

HİLMİ KÂMİL BAYUR

Türk Tarih Kurumu'nun yayınladığı "Trakya'da Millî Mücadele" adlı eseri okumak fırsatını yeni buldum. Millî Mücadele mucizesini anlatan her eser gibi zevk ve merakla okunan ve içinde Trakya'ya ait geniş bilgiler bulunan bu kitabı biz de alâka ile okuduk. Tarihimize hizmet maksadiyle şarfettiği emekten dolayı sayın yazara şükran hissettik.

Fakat ne yazık ki, Trakya'nın millî mukavemet ve mücadele ruhunu tarihî manzarasıyla belirtmek isterken sayın Tevfik Bıyıklıoğlu, eserinde, Şarkî Rumeli meselesinin siyasi ve diplomatik cephesini pek indi ve hatalı bir tarzda muhakeme ve mütalâa etmiştir. Aşağıda bunun iki misalini veriyoruz :

1. Buhranın başlangıcı olan 18 Eylül 1885 Filibe hükûmet darbesi münasebetiyle Osmanlı hükûmetinin Sofya komiserinin raporunda "bu bapta derhal mücazâtı lâzıme ve bir muamelei tenkiliyye icrası lâzımgelir" denmiş olması keyfiyetini ele alarak sayın yazar da şimdi şu mütalâada bulunur: "Osmanlı komiseri Nihat Paşa'nın çok yerinde olarak tavsiye ettiği 'mücazat ve tenkil' vazifesinin Avrupa devletlerinden evvel, koca bir vilâyeti gaspolunan Osmanlı hükûmetine terettüp etmekte olduğu meydandadır".

2. Sayın yazar, bu bahiste, hâdiselerin tarihçe mazbut seyrini karıştırır, iki ayrı zaman şartlarını birbiriyle mukayese etmek ister ve o vakitki Osmanlı devlet adamları hakkında şu safiyane hükmü verir: "Daha birkaç ay evvel (yani yedi yıl evvel) Tuna boyunda, Plevne önlerinde ve Balkanlarda koca Rus ordularını durdurmuş, hırpalamış, yıldırılmış ve bütün dünyaya cesaret ve yurtseverlik örnekleri vermiş olan kahraman Türk ordusunun, altı yıllık Bulgar prensliğinin henüz bir ordu denemeyecek haldeki kuvvetleri karşısında (o sırada Bulgar ordusu Sırp ordusuna galebe çalmıştı) içine düşürüldüğü âciz ve çekingen durumu gözönüne getirince o vakit devletin başında, değil bir dâhi ve kahraman, hattâ küçük çapta akıllı ve az cesur bir adam bulunmamasına esef etmemek elden

gelmiyor. İnsan kendi elinde olmadan, koca imparatorluğun bu halini bir de, birinci dünya harbinden sonra ordusunu terhis ve İstanbul ile birlikte memleketin bir çok yerlerini işgal etmişken Bulgaristan gibi bir millete değil, bütün dünyayı dize çöktüren galiplere karşı Mustafa Kemal'in Hayır demesini gözönüne getiriyor.”

Burada biraz mevzuumuz dışına çıkacağız: Atatürk'ün, yıkılan Osmanlı İmparatorluğu yerine dâhiyane karar ve hareketleri ile devletin yeniden kurulmasında ve milletimizin kurtuluşunda gösterdiği celâdet ve kahramanlığın büyüklüğü bir vakiadır. Buna her Türkün kalbi minnet ve iftihar hisleri taşır. Fakat tarih bahsında, meselâ Şarki Rumeli buhranında Osmanlı devletinin içinde bulunduğu siyasi şartlarla millî mücadele zamanındaki şartları ayırdetmemek ve işi celâdet unsuruna irca ederek muhakeme etmekte isabet olmadığı da meydandadır. Diplomatik hâdiselerin muhakeme ve takdirinde her şeyden evvel bu hâdiselere bütün unsurları ile nüfuz etmek ve büyük meseleleri bütünü ile ele almak lâzımdır.

Şimdi bahsımıza dönerek Filibe vakası üzerine hükûmet başına geçen devlet adamlarının düşünce ve siyasetleriyle temasa gelelim: Vaka üzerine Sultan Hamit Kâmil Paşa'yı sadarete getirmişti, Harbiye nazırlığı vazifesi de Plevne kahramanı Gazi Osman Paşa üzerinde bulunuyordu. Yani tarihimizde her devirde en yüksek seviyede sayılabilecek iki kuvvetli şahsiyet.

Sadrazam Kâmil Paşa'nın, hâdisenin başındaki, düşünce ve görüşünü açıklıyan (kendi arşivimizdeki) şu vesikayı gözönüne koyalım: “Bulgar ittifadı meselesinin iptidayı zuhurunda Berlin muahedesinde muayyen olduğu üzere Devleti Aliyyenin hakkı Şarki Rumeli ayaletine asakiri şahane irsali ile asayışı iade etmek idise de bu hakkın istimali askerî tedarikâta mütevakkıf olduğu gibi o halde asker sevkinde mücavir hükûmetlerin ve Berlin muahedesini imzalayan devletlerin ne gibi tavır ve harekette bulunacakları ve Bulgarların böyle bir ihtilâle cüretleri bir tarafa istinatlarından naşı olarak diğer devletlerin dahi müdahalelerini davetle bu hâdiseye bir karışıklığı müntic olup olmayacağı meçhul olmasına ve bu misillü bir meselei azimede basiret üzere hareket olunması hikmeti hükûmet iktizasından bulunmasına mebni bir taraftan askerî hazırlığa mübaderet ve bir yandan dahi kan dökülmeden işin tesviyesine bir çare bulunmak maksadiyle devletlere müracaat olunmuştu. Bu müracaatta

cereyan eden muhaberatı kesire ve nihayet teşkil olunan konferansda cereyan eden müzakerat ve mütevali mübahesat neticesinde devletlerin efkârına gereği gibi kesbi ittilâ olundu”.

Şimdi Osmanlı hükûmetinin “tenkil” siyaseti karşısındaki durumunu gözönüne getirelim: Kâmil Paşa bu noktayı siyasi hâtura-tunda şöyle açıklamıştı: “Az zamanda daimî kuvvetten başka 2. nci ve 3. ncü orduların mevcutları 300 bine iblâğ olunmuştu. Bulgarların hareketi ihtilâliyyeleri üzerine Sırbistan ile Yunanistan dahi askerlerini seferber haline koymuşlardı. Bulgarların buldukları şu hal ve mevkide kan dökülmesine meydan verilmemek için pâdişahın iradesiyle Şarki Rumeli’ye memurlar izamiyle nasihatlarla bulunulmuş ise de Bulgarlara söz tesir ettirilememiş ve o sırada (Kasım 1885) Sırpların Bulgaristan’a harp ilân etmesiyle Bulgarların Sırp hududunda meşgul buldukları esnada Heyeti Vükelâ hemen ordu sevkiyle Şarki Rumeli’nin zaptı reyinde bulunmuş ise de buna da Sultan Hamid irade vermemiş olmasıyla fırsat elden kaçmıştır”. Türk İnkılâbı Tarihi de bu vakiayı teyid eder.

Sayın Tevfik Bıyıklıoğlu, böylece, bilinen bir olayın nasıl olur-da tam tersini ifade ve bu sebeple o vakit iş başındaki devlet adamlarını küçültmek ister?

Sadrazam Kâmil Paşa, o zaman altı yıl devam etmiş olan sadaretinden ayrıldıktan sonra Sultan Hahid’e bir arızasında (sadrazam Kâmil Paşa adlı eserimizin 37. nci sayfasına bakınız) işin bütün safhasında vakıf olarak Osmanlı devleti bakımından meselenin mükemmel bir sentezini yapmış ve elde edilen neticeleri şöyle belirtmiştir :

1. Üç İmparator İttifakı “ittihaz ve ittiba olunan hakîmane hareket” de müessir olarak zail olmuştur. (Rusya, Avusturya, Almanya imparatorları arasındaki bu ittifak Şark Meselesinde Osmanlı devleti aleyhinde işlemiştir).

2. Bunun yerine Osmanlı devletinin Rusya’ya karşı hak ve menfaatlerini desteklemiş ve korumuş olan Doğu üçlü ittifakı vücade gelmiştir (İngiltere’nin desteklediği Avusturya, Almanya, İtalya arasında istatükoyu korumak üzere kurulan manzume).

3. Bu yeni muvazeneden (emniyeti artan devletin) dış siyasetinin idaresi kolaylaşmıştır.

4. Yunanistan'ın arazi dâvasıyla giriştiği bir tecavüz, kuvvet istimal edilerek kırılmış (büyük devlet donanmaları da Yunan sahillerini abluka ederek Osmanlı hükûmetini desteklemiştir).

5. O sıradaki Sırp kıyımı da "iraei satvetle kolaylıkla red ve def edilmiştir".

6. (Şarki Rumeli vilâyetini, isyandan evvelki hale koymak için kuvvet istimaline pâdişahca irade verilmeyince oradan ellibin nüfuslu iki kaza ayrılarak ilhak olunmak suretiyle yapılan anlaşmadan sonra) Şarki Rumeli ve Bulgaristan prensliğine karşı devletin nüfuzu artmış, Bulgaristan'ın devlete karşı tabiiyet rabitası evvelkinden ziyade teyidedilmiştir. (Yani 1908 yılına kadar Bulgaristan'a istiklâl ilânı yolları kapanmıştır).

Şarki Rumeli meselesinin yıllar boyunca devamı sırasında, Kâmil Paşa'nın Babîâli'den hergün pâdişaha arizalarının mâna ve şümülü ile yukarıdaki sentez tetabuk eder; hâdiseler de kendisini teyid eder. Bu vakıa Kâmil Paşa'nın ne çapda bir devlet ve siyaset adamı olduğunu belirtmeğe kâfidir.

Bu bahislerde, yakın devirlere ait tarihimizin bir an evvel aydınlanarak bu gibi hatalı bilgi ve görüşlerden aydınlarımızın korunmasını temenni ederiz.